

NSIRIHUTA UMUNWAANYI N'ALA IGBO N'OGE GBOO: NZIPUTA YA N'AGUMAGU EJJE NWATA RIE AWO

Azubuike Chibuzor Okudo, Ph.D
Our Saviour's Anglican Church Parish
Ugwuoba Obosi

Umiedemede

Onodu a umunwaanyi n'ori kemgbe na-agbazi ha anya mmiri nke na ezinuulo na ohaobodo na-enweta nsogbu site na mgbanwe ha chosiri ike ka agbanwee onodu a. N'agbanyeghi mgbanwe ufodu batarala na nsirihuta umunwaanyi n'ala Igbo n'oge ugbua megide ka odibu n'oge gboo, ndi odee agumagu nke oge ugbu a ka na-ezi ozi ahụ site n'agumagu ha, nke na-egosị na ha ka na-akwado onodu ahụ etu o di n'oge gboo. Onodu di etu a kpaliri mmuo nwanchocha ime nchocha n'isiokwu a, iji gbaa n'anwu mmetuta di mwute na-esite n'onodu a, ma gosiputa etu agumagu ndi Igbo ke oge ugbua dere si esite n'uzo di otu a wee na-akwado onodu ahụ site agumagu ha dere. Nwanchocha bu n'obi inyocha akwukwo ejije Nwata Rie Awo, nke G. O. Onyekaonwu dere, ka e wee gbaa n'anwu ka odee si jiri agumagu ya ziputa nsirihuta umunwaanyi n'ala Igbo. Nwanchocha gbasoro usoro atutu nchocha Feminizim wee mee nchocha ya, site n'ilebanye anya n'odidi maobu udidi puru iche nke umunwaanyi, ahumahu ha na ihe ndi ha na-agabiga n'ohaobodo. Ka e mechara nchocha, a choputara na odee sitere n'ejije ya ziputa onodu umunwaanyi no n'ala Igbo dika ndi enwe enwe. N'ikpeazu, a turu anya na nchocha a ga-eme ka a mata nsirihuta umunwaanyi n'ala Igbo nakwa oru puru iche ha na-arụ n'obodo tumadi n'ezinuulo ha. nwanchocha wee natu alo ka omenaala tohapu umunwaanyi kpamkpam n'agbu e kere ha n'udi onodu di ala n'agbanyeghi oke oru ha na-arụ n'ezinuulo.

Okwu Mmalite

N'ala Igbo, a na-ahuta umunwaanyi dika ndi adighi ike. N'agbanyeghi na umunwaanyi na-arụ nnukwu oru n'ime ezinuulo ha, a na-ewere ha dika ndi na-adighi ike site n'oge gboo. N'echiche ndi Igbo, oke na oru umunwaanyi ndi Igbo bu naani ibu ezigbo nwunye nye ndi di ha na ezigbo nne nye umu ha. Dika omenaala Igbo siri di, a na-azulite nwa nwaanyi n'uzo di iche n'ebe nke umunwoke di niihina a na-azu ha n'uzo nke ga-enyere ha aka dika nne na nwunye ha ga-abu. Ha na-adabere na ndi di ha maka ihe niile. N'omenaala Igbo, e weere umunwaanyi dika otu n'ime ihe nweta dibulo debere n'ulo ya, ndi o ji ego ya were zuta. Mana umunwaanyi nozi ugbu a na-achọ etu ha ga-esi puta n'agbu ahụ omenaala kere ha. Ndi odee agumagu edetuola n'akwukwo, ka ha siri huta ihe ndi na-emegasi n'uwa. N'otutu akwukwo agumagu ufodu, ndi odee na-eziputa umunwaanyi n'omenaala Igbo dika ndi a na-akpafe n'azu, ndi enweghi ike iru oru siri ike, agaghi enwe onodu a di elu. Onodu umunwoke nyere umunwaanyi n'ala Igbo ka ndi odee gbara n'anwu site n'agumagu ha derela. Nchocha a choro iziputa nsirihuta umunwaanyi n'ala Igbo na etu e ji si n'uzo

ndeputa n'agumagu ndi Igbo wee na-akwadosi onodu ahụ ike maobu na-eme ka o na-agbasa dika o bu ozioma. Nchocha a gbadoro mkporogwu n'agumagu edereede were horo ejije edereede bu *Nwata Rie Awo* nke G. O. Onyekaonwu.

Nnyocha Agumagu

Agumagu

Agumagu bu echiche miri emi nke mmadu chere gbasara isiokwu obula e nyere ma were asusu nka ziputa echiche ahụ n'udi edereede maobu akorakoro.

Ikedimma (2008) na-akowa na agumagu bu ihe niile e kwuru n'onu ma nke e dere ede n'uzo nka, nke na-enye amamihe, anuri na mkpali mmuo a haziri nke oma maka ogbo.

Egudu (1981) na-akowa si na agumagu dika ekwumekwu ahụ e jiri nka kwue iji kowaputa echiche na mmetutaahụ odeo nwere banyere ihe mere maobu ihe ndi megasirinụ. Egudu na-akowa na agumagu na-abukari mmetutaahụ odeo nwere maka ihe mere maobu ihe megasirinụ. Mana nwanchoha ekwetaghi na nkowa a niihina, o bughi naani ihe mere eme maobu ihe megasirinụ ka ndi odeo agumagu na-edeputa. Mgbe ufodu, ha na-edo maka ihe ndi enweghi ike ime eme na ndu bu nke ha cheputara n'echiche ha. Ogbalu (1972) na-echiche nke ya na-ekwu na agumagu odinaala na nke ugbua bu nke e jiri nka puru ihe dee ma ziputa n'asusu Igbo. N'ebe a, o kowara uru nka di n'ide agumagu, tinyere onodu asusu n'agumagu obula. O ji asusu Igbo nye omumaatu ka o si buru ngwa e ji ziputa agumagu odinaala na nke ugbua. Nwadike (1992) na-ekwu na agumagu bu oru nka nke a koru ako, orunka nke a guru agu maobu oru nka nke e dere ede n'udi o ga-enye obi anuri, nye afu ojuju, nye amamihe, ma nyekwa mkpalite mmuo na uche. Onyekaonwu (1986) na-akowa na agumagu bu edereede e cheputara echeputa ma were asusu nka a piri aka wee choo ya mma, ma buru maka ndu na omenaala ndi, na ihe na-ewu n'oge nke ha. N'ebe a, odeo metutara aka ka agumagu siri buru ihe a ga e cheputa echeputa, nke ga-emeturiri aka n'omenaala na ndu ndi agumagu ahụ odeo na-edo maka ha. O gakwara nihi kwuo na asusu si bu isi sekpu nti n'iziputa agumagu.

Ejije

Ejije malitere na mba Grik n'afu 534BC maobu na senchuri nke ise. E sitere na mkporuokwu Grik a kporo "Bran" nke putara "ime/ngosiputa" were nweta ejije. Onye mbu gosiputara emereeme ejije mmadu bu nwoke a kporo "Euripides", ebe ndi nke abuo na ato bu "Aeschylus" na "Sophocles". Ha kwukwara na ejije na-egosiputa uru ya na mmeghari ahụ na ikwu okwu. Ifeka (2015) na-kowa ejije dika ihe ngosi nke a na-esite n'ijije agwa na akaparamaagwa eziputa na ejije ezughi oke maoburu na enweghi ndi nkiri na ebe a na-ekiri ya, a na-akpo ya obom maobu elu nkwo. Nke a putara na ejije ga-aburiri agwa ka a ga-eji wee ziputa ihe ebu n'obi were ijije agwa bu ihe a choro iji kuziere ohanaeze na-ekiri ejije ahụ ihe. Nwadike (1991) na-nkowa nke ya na-ekwu na ejije bu udi agumagu e mebere maka obom na-ewere onodu ka agwa, mee ihe mmeputa ma kwuo ihe ndi a na-ekeu n'udi

mkparitauka. Nkọwa Nwadike mere ka a mata na ọ bughị ejije ma enweghi obom. Ihe niile ndi ngosi na-egosi ga-aburiri n'elu obom maobu n'elu nkwago. Niihi nke a, obom bu ihe di ezigbo mkpa n'ejije ndi Igbo. Ogbalu (2015) na-akowa na ejije bu njije a na-ejije ihe mmadu mere. N'oge e mere ya na mbu, o bughị ejije mana e megharia ya o buru ejije. Nkowa a putara na ejije abughi ejije ma oburu na-ejijeghi ihe onye ahụ maobu agwa onye ahụ kpara na mbu. Beckerman (1970) gara n'ihu ikowa na ejije na-aputa ihe mgbe otu onye, mmadu abuo maobu karia weputara onwe ha n'otu oge nakwa n'otu ebe imeputaihe site n'ijije ihe ha na-abughi wee gosi ndi ozọ. Nkowa nke a ruturu aka na n'ejije, ndi mmadu na-akpa agwa na-abughi agwa ha. Nwabueze (1992) na-ekwu si na ejije na-egosiputa emereeme. O kowaputara na ejije agakwaghi ezu oke ma o buru na o gosiputaghi emereeme ahụ bu nke e dere ede n'ibe akwukwo n'elu nkwago ka ohanaze (ndi nkiri) hu maobu kirie ya ihu na ihu. Site n'ihe ndi a niile ndi okammuta kwuru gbasara ejije, a ga-ahuta ejije dika nke mmadu na-ejije ekere nke na-aputa ihe n'ihe o na-eme. Na ndu anyi niile site n'ubochi ruo n'ubochi, site n'onwa ruo n'onwa, mmadu na-eme ihe di ichiche dika iru oru, igu egwu, igba egwu na ijije mmadu.

Nsirihuta Umunwaanyi N'Ala Igbo

Omenaala Igbo kere nwaanyi Igbo obula agbu, ha no ebe ahụ na-ele ubochi chi ha ga-atopu ha. O dighi ha obi mma mana ha apughi ikpesara onye obula maka onodu a nihiha enyemaka agaghi abia ma ncha. Obere ntute e nwetara n'onodu nwaanyi n'ala Igbo bu mmepe na awamany na ocha bubatara site n'ika uka. Nke a mere Ifeka (2004) jiri kwuo na n'ohaobodo ndi Igbo, umunwaanyi anaghi enwe onu okwu, ha enweghi ike ikwuputa uche ha natughi egwu. N'agbanyeghi nke a, nwereonwe nke ufodu umunwaanyi na onwunwe akunuba emeela ka ha leghara oru ha di ka nwunye na nne anya. Okpaku (1970) na-ekwu na ndi Igbo ekwetaghi na nwaanyi ga-eme ihe nwoke mere, o bu ya kpata o ji kwuo si na e nwere otutu ihe di ka Chi si kee mmadu nke bu na nwoke na nwaanyi agaghi atu nzo na ya. na o bu naani nwoke ga-enwenwu ya. Ifeka (2004) Onodu nwaanyi amutaghi nwa anaghi awa ndi Igbo isi kama ha aloro nwanne ha nwoke nwunye ozọ ga-amutara ya nwa. N'otu aka ahụ, onye muru naani umunwaanyi ejighi ike nodu be di ya n'omenaala Igbo. O bu oru nwaanyi ije ozi ezinulo, agaghi ahụ ya anya ebe a na-akpa ihe dika ochichi obodo, iga agha, ikpa maka ofufe na ihe ndi ozọ. Ubesie (1979) kwuru na mgbe nwaanyi ji enwe obi iru ala bu mgbe o banyere n'ezinulo nke aka ya. O gakwara n'ihu kwuo na onodu umunwaanyi kwesiri ikpachpuru anya n'uzo puru ichi site n'inye ya ezi ozuzu. Barker (1959) kowara umunwaanyi dika ndi karichara n'onuogugu ma burukwa ndi na-achi ochichi nchigbu n'elu uwa dum mmadu bi. N'oge gboo, o bu umunwoke nwere ike ochichi. O kwukwara na onodu umunwaanyi di ala n'ebe umunwoke no.

Na nchikota, nsogbu mbu umunwaanyi nwere bu n'omenaala ahughi ha dika ndi nwere ike ime ihe siri ike nke o ji ahuta ha dika ndi okwu onu ha di mkpa. O bu nke a kpata umunwaanyi ji buru ndi a na-akpafe n'azu ulo n'ihe obula a na eme na mba Afrika ma Karisja n'ala Igbo.

Nnyocha Edemede Nchọputaga

Ihe banyere ọ̀nọ̀dụ̀ ụ̀mụ̀nwaanyị̀ akpalitela ọ̀tụ̀tụ̀ ndị̀ nchọcha ndị̀ kwuru otu ihe maọbụ̀ ọzọ̀ banyere ya. Ngara (1989) n'edemede ya ọ̀ kpọ̀rọ̀ “*The Portrayal of Women in African Literature*” kwuru na n'akwukwọ̀ akukọ̀ niile o nyochara o ji dee edemede ya, ụ̀mụ̀nwaanyị̀ na-ekere oke nke abụọ̀ n'ihe gbasara ọ̀hanaeze. A na-egosikwa ọ̀nọ̀dụ̀ ụ̀mụ̀nwaanyị̀ ndị̀ isiagwa dị̀ ka ihe mgbakwunye nyere ụ̀mụ̀nwoke ndị̀ isiagwa. N'ụ̀dị̀ ejije a, nwoke e ji mere isiagwa na-ahụta onwe ya dị̀ ka onye ezuchaghị̀ oke ma ọ̀ bụ̀rụ̀ na o nweghị̀ enyi nwaanyị̀ maọbụ̀ na ọ̀ lụ̀beghị̀ nwaanyị̀. Ya mere, anaghị̀ ewebata agwa ụ̀mụ̀nwaanyị̀ dị̀ ka nwaanyị̀ ha bụ̀, kama a na-ewebata ha n'ejije dị̀ ka ngwaorụ̀ e ji akwalite agwa nwoke. Mailu (1974) n'otu n'ime ọ̀rụ̀ ya ọ̀ kpọ̀rọ̀ “*After 30*” na-akatọ̀ echiche nwoke n'okwa banyere nsirihuta na ọ̀nọ̀dụ̀ ụ̀mụ̀nwaanyị̀ n'ọ̀haobodo. O tinyere ihe ndị̀ ọzọ̀ a jụ̀rụ̀ ị̀nakwere, na okwu a bụ̀ “akwuna” ekwesighị̀ ka a na-etinyere ya naanị̀ ụ̀mụ̀nwaanyị̀ nihina dị̀ ka o kwuru, “ọ̀ bụ̀rụ̀ na ụ̀mụ̀nwaanyị̀ bụ̀ ndị̀ akwuna, ọ̀ ga-amasị̀ m ka mmadụ̀ gwa m onye ha na ụ̀mụ̀nwaanyị̀ ndị̀ a na-akwa iko”. Okafor (2014) n'ime edemede ya ọ̀ kpọ̀rọ̀ “*Itule Nwata Rie Awo Dika Enyo E Ji Ahuta Omenaala Igbo*” na-akọwa ụ̀mụ̀nwaanyị̀ dika ndị̀ na-enweghị̀ ike izoputa onwe ha mgbe ọgbatauhie bjakwutere ha dị̀ ka ọ̀ di na ndụ̀ Obioma, onye enweghi ike inaputa onwe ya n'aka di ya bụ̀ Awọ̀rọ̀ bochiri ya ọ̀nụ̀ ma n'aka ndị̀ ntọ̀.

Azoma (1977) di ka Okafor deputara n'ime edemede ya ọ̀ kpọ̀rọ̀ “*Mmalite Agumagu Edemede Igbo*” na-akọwa ụ̀mụ̀nwaanyị̀ dika ndị̀ hufere di ha n'anya oke ma na ndụ̀ ma n'onwu. O gosiputara nke a site n'irutu aka na ndụ̀ Obidiya (nwunye Onuma) onye onwu di ya gburu mmuo ya karịa, na e mee elu mee ala, naanị̀ ihe ga-eju ya afọ̀ bụ̀ onye kpatara ihe di ya jiri nwuo ga-eso uzọ̀ di ya gara. O gosikwara na ọ̀ bụ̀ nwaanyị̀ nwere ntachiobi.

Amadi (1966 na 1969) n'akwukwọ̀ ya ọ̀ kpọ̀rọ̀ “*The Concubine*” na “*The Great Ponds*” ndị̀ e dere tupu ndị̀ ọcha e buru mmepe bata n'ala Afirika we gbarie omenaala ndị̀ Afirika. Amadi mere agwa ụ̀mụ̀nwaanyị̀ niile n'akwukwọ̀ ya ndi ahụ̀ ha na-akpo di ha “Onye nwe m”, iji gosi na ha bụ̀ ihe onwunwe nke di ha dika ihe ndị̀ ọzọ̀ dị̀ n'ulo. Ha na-akpa maka di ha, ha na-akpo ya “Onyenwe m si, Onyenwe m asighi”. Mana ugbo a ufodu na-akpozi “Nke m” maobu kpoọ̀ ya aha nne ya bara ya.

Atutu Nnyocha Agumagu

Atutu nchọcha nwanchọcha gbasaoro mee nchọcha bụ̀ *Atutu Nnyocha Feminizim*: Onye mbu a maara dika nna atutu feminizim na onye cheputara okwu a bụ̀ Okammuta Utopian na French Filosofa bụ̀ Charles Fourier n'afọ̀ 1837. Okwu a bụ̀ feminizim bụ̀ uzọ̀ puta ihe n'obodo France na Netherlands n'afọ̀ 1872, Great Britain n'afọ̀ 1890 ya na na United States n'afọ̀ 1910. Atutu feminizim a gbadoro ukwu n'ihe gbasara ihu na umunwoke na umunwaanyị̀ ha nhatanha. Nke a na-ekwu na ugwu na nsopuru e kwesiri inye nwoke na nwaanyị̀ ga-abu otu ihe, ọ̀ nweghi nke ga-aka ibe ya. O burugodi na e nwere nsopuru nke ga-aka ibe ya, ọ̀ ga-abu nke umunwaanyị̀. Atutu feminizim emeela ka a mara mkpa ọ̀ di ime ka umunwaanyị̀ nwee udi ikike umunwoke nwere n'ihe nile. Ha na-agakwa n'ihu ihu na ọ̀nọ̀dụ̀ ụ̀mụ̀nwaanyị̀ bụ̀ ihe a gbanwere karịa etu ọ̀ dibu na mbu. Ndi otu a na-akwalite

ụmụnwaanyi, azọtara ha ihe onwunwe ha ma na-akwalitekwa ha dika ndi odee n'orụ ha nke ha na-esite na ya na-akọtọ ọdinaala na-egbochi ụmụnwaanyi isonye n'ihe a na-eme. Usoro atụtụ a na-agbachite megide mmegbu a na-emegbu ụmụnwaanyi n'obodo. Ụzọ otu atọ e kere ndi nnyocha feminizim, ha gụnyere;

- a). *Ndi Na-Enyocha Ndiche*: Ndi otu a na-enwe mmasi inyocha ma chọputa ndiche di n'etiti agumagu nwoke dere na nke nwaanyi dere.
- b). *Ndi Na-Enyocha Ikike Mmekorita*: Ndi otu a na-enyocha ahaghi nhatanha di n'etiti nwoke na nwaanyi
- ch). *Ndi Na-Enyocha Ahumahu Ụmụnwaanyi*: Ndi otu a bu ndi na-enyocha ọdidi maobu ọdidi puru iche nke ụmụnwaanyi, ahumahu ha na ihe ndi ha na-agabiga n'ohaobodo. O bu n'otu a ka isiokwu nchọcha a nke nwanchọcha ga-eme nchọcha na ya dabara.

Onọdu Ụmụnwaanyi Putara Ihe n'Ejije A Họrọ (Ahumahu na Nsiri huta Nleda Anya).

a). *"Nwata Rie Awo" – (1980) – G. O Onyekapnwu*

i). Nwa mbu Obioma mụtara Aworo bu di ya bu nwa nwaanyi n'ime mbu ya, Aworo wee kpoo ya nnukwu asi. O gakwara n'ihu na-akoro ndi mmadu na o bu mgbaso ka Obioma gbasoro ya na o nweghi mgbe o jiri hu Obioma n'anya. O kwukwara na Obioma gara imu nwa mbu, muo nwa nwaanyi. Niihi akpomaasi o nwere n'ebe Obioma no, o naghị eri nri o siri nihi na o si na o nwere ike itinyere ya nsi na nri. Aworo gakwara gwa umunna ya na Obioma na-eme nsi, nke a mere ha malite isi na Obioma choro iji nsi gbuo Aworo dika a hutara n'isi nke anọ, site n'ihu akwukwo nke iri ise na asaato ruo na nke iri ise na itoolu.

Obioma: Chi m, ekwuru m gini? Kemgbe m jiri mụchaa nwa a, o dibeghi nwoke a ka ya were anya hu m. Ugboro ato ka o gwagoro m bia burukwa nri m buteere ya na mu tinyeere ya nsi na nri. Umunna ya amalitela kwuwe na mu na-achọ iji nsi gbu ya. Otutu n'ime ha adikwaghi abata ebe a. Onye choro imewe nwunye nna ya ihe, ya mewe ya, ma ya asila na o buru oku ga ya n'azu. O ga-abunu nwaanyi a o choro ilu ka o ji ebo m ji na aja; Na-asonye m okwu n'onu. Eriela m ariri o, hie hie hie. (ya amalite kwawa akwa).

Nwamgbọ: Obioma mechie onu, i ga-araputakwa m. i ga-asị na o bu onye koro gi? Biko lekwo m abu na ihe adighi ya. Kama ihe m ga-araputa m, a nuo m iyi o burudikwo m nwe ya. Ya nu, i mara na mu agaghi agonahu gi, were nwayoo mechie onu gi. (Obioma akwusi ibe akwa). Ihe ozọ m jiri biwa bu na anya m huru nwa a bu ubochi a muru ya. Ihe dika otu onwa taa, biko were ego ise a ka i were zutara nwa ncha. Ka m bia laa. Chiri uwe ndidi yiri.

ii). Awọrọ gakwara n'ihu na mmegide ọ na-emegide Obioma site n'ibo ya ebubo ụgha na o tinyeere ya nsi na nri. Ihe kpatara o jiri mee nke a bụ ka o nwee ike chụpụ Obioma na be ya, chụlaa ya be nna ya. O ji aka ya tinye nsi na nri Obioma buteere ya ma bogide Obioma ebubo na ọ bụ ya tinyere ya. Ihe nke mere ka a chụpụ Obioma na be Awọrọ ma chụlaa ya be nna ya. Nke a pụtara ihe n'isi nke Anọ, site n'ihu akwụkwọ nke iri ise na asaato ruo na nke iri isii.

Awọrọ: (*Lee Obioma anya n'ihu*) Nwoke m ọ bụ gini na-eme gi?.

Obioma: O nweghi. Ọ bụ nwa ntakiri isi na-awa m, ka m gaa wetara gi ihe oriri. (*Obioma ekulie gawa n'ulo nri iwetara ya ihe oriri*)

Awọrọ: (*Na-ekwuru onwe ya*) Nwa anụ ọhia, i na-ebechu ebechu. Mgbọ, mgbọ, mgbọ piapụkwa gi isi. Taa ka ọ ga-ebiri mụ na gi. i na-agbaso onye na-amaghi ihe ka ọ lụwa gi; i ga-esi n'osikapa rie. Ewu, leenụ ka ọnụ di gi. O wee buru mụ bụ Awọrọ nwa Obidike, Agụ ndụ ga-alụ nwaanyi mgbakwute. Ọ bughị m ka hụrụ. Mkpị mbugowe adighi agba. Ugbo a, ekpebiela m na mụ agaghị alụkwa nwaanyi wee ruo ihe dika afọ iri na ụma. Buru nri ahụ bia ka ụwa gbaa mụ na gi elele n'ehie a. I wee mara ụzọ i siri bata wee pụwakwa,

(*Obioma e buru nri bia dọwara ya pụwa. Ka ọ bawara n'ulo, Awọrọ weputara obere ngwugwu ihe di na ya yonye na nri ahụ Obioma butere*).

Obioma! Obioma! Obioma!

(*Obioma aza ya Oe nna m ukwu wee gakwuru ya*)

Gini bụ ihe ndi a sere n'elu nri a?

Obioma: (*Ọ garuo nri ahụ nso, bulie ya, lee nri ahụ anya nke oma*) Ọ bụ ihe ndi a dika ihe a yọkwasiri ayọkwasi n'elu nri a?

Awọrọ: Onye ka i na-ajụ? Egbe piapụkwa gi ọnụ ebe ahụ. I hụkwara mgbe i ji chọwa igbu m. Ugbo a nkata ga-ekpugide gi bụ onye aghughọ. Ụbọchi niile bụ nke onye ohi, otu ụbọchi bụ nke onye nwe ihe. Ihe i na-aghọ apụtala ihe taa. i ga-ejizi isi gi buru ya. (*ya agbagaa, todo Obioma aka n'akpiri*). I ga-anwụ taa, i ga-anwụ taa, taa ka i ga-ahụ. I ga-eririri nri a taa.

Obioma: (*Malite tiwe mkpu, ụjọ juputara ya anya*). Chi mo o, Chi mo o, gini ka m mere o? Ndi Amangwu, unu nozikwo ya o? Aka m dikwanu ocha oo. Amghikwa m ihe a na-atu okuko n'anya o? A na-egbukwo m n'efu o. Aworo egbuo mu o! Ogbuo mu o!!

Aworo: (*Rata mkpukpo nke ya ranye n'onu*) Amangwu bianu so m huru o, gbatanu na aru eme mu o, ewu ataa m igu n'isi o. Mmiri erughi eru amagbuo mu o. Anu enweghi agba atagbuo mu o. Akpatara m onwe m nku ahuhu ga-atagbu mu o! (*Ndi mmadu, nwoke, nwaanyi na-agbata na-aju o bu gini?*)

iii). Aworo akwusikwaghi na naani ibogide Obioma ebubo ugha na o tinyeere ya nsi na nri ka o were gbuo ya, nke mere ka a chulaa Obioma na nwa ya nwaanyi, kama Aworo na umunna ya kpara nkata kpebie ma hukwa na a toro Obioma na nwa ya refuo, dika a hutara n'isi nke anọ, ihu akwukwo nke iri isii na isii. (P.66)

Aworo: Umunna m unu emeela chupuru m ekwensu a n'ulo. N'ihe gbasara itoro ya na nwa refuo, unu amarala utara tupu n'ama hapuzienu ihe ya na ndi mmuo ga-eme. Taa, n'uchichi taa, aga m akporo umu okorobia anọ ndi ozo tinyere onwe m, were gaa toro onye aru ahụ na nwa ya refuo. Unu mazikwara na m bu Aworo, o ji aka egbu agu, anu a na-agba egbe, o na-ata nri. (*O zugharia mechagharia*)

iv). Odee ejije a gosiputakwara ahumahu umunwaanyi n'ihe ha na-agabiga n'ohaobodo site n'iziputa ha dika ndi enweghi onu okwu n'ezinulo ha. Ihe obula a na-eme ha maobu mmegbu obula a na-emegbu ha, a turu anya na ha ga-eji obi umeala nabata ya. O buru mgbe di ha na-abara ha mba, ha ga-egbu ikpere n'ala rio ya mgbaghara dika a hutara n'ebe Obioma nwunye Aworo na Nwamgbogo nne Aworo no, oge di ya na-abara ya mba, na-akpo ya iyi ma na-agwa ya okwu ojoo, Nwamgbogo sekpuru ala rio Obidike ka o gbaghara ya, dika a hutara n'ihu akwukwo nke iri na ise) (P.15).

Nwamgbogo: Oe di m! (*ya esite n'ime ulo biaruo*)

Di m, ihe nke a olu gi na-etigbo n'ututu a, onye ka o na-esere gi na ya?

I ji aka ekpe wee puta ura?

Ka o bu maka okwu diri gi na.....

Obidike: Taa nwaanyi a ikuku burukwa gi, asiri m,aju jukwa gi anya, amadioha machapukwa gi imi; Mgbọ! Mgbọ!! Mgbọ!!! Pjapapukwa gi isi. Gi na ihe i nyuru esiwela, nne ewu na-

ata agbala nwa ya a na-ele ya anya n'ọnụ. Ihe egbe mụrụ aghaghị ibu okukọ. Kwa mgbe ọbụla m chọrọ ịbara Awọrọ mba, gị agbapụta gigado m, na-asi: “Hapụrụ m nwa m! hapụrụ m nwa m”. Ugbu a ka m jụọ gị: Olee ebe Awọrọ nọ? Ọ bụrụ na ị kpọtaghị ya ugbo a, a mata mbe naabọ nke bụ oke; ị gwa m mụ na gị onye nwe ụlọ

Nwamgbogọ: Di m, obi ruo gị ala (*Ya egbuo Ikpere ala*) Biko egbula m; lee ikpere, lee isi ala. Ọ na-abụ nwata na-eme ezi omume, ọ bụrụ nna ya ka o yiri. Ma ọ na-eme ajọ omume, ọ bụrụ nne ya ka o yiri. Mata na onye ya na nwata soro rie okotoko ejula ekwesighị ka ọ gọnahụ ya ụbọchi mpioro. Awọrọ aburula nwa m taa, ma ụbọchi o jiri aka dogbuo agụ, i na-etụ ya aha “Aworo nwoke teghete! Gaaga n'ogwu! Anụ kpọrọ nkụ na-eju ọnụ! Nwa Obidike Onyeike!!Ka ọ bụ na i chezoọla ya?

Nziputa Ihe A Chọputara

- a). A chọputara na agụmagu ejije a ziputara nsirihuta ụmụnwaanyi na nleda anya a na-eleda ha n'uzọ di icheiche.
- b). A chọputara na nsirihuta ụmụnwaanyi n'oge ugbo a agbanweela, niihina atụtụ feminizim nke nwanchocha ji mee nchocha bụ otu tinyere anya n'ihe gbasara ihu na ụmụnwoke na ụmụnwaanyi hara nhatanha. Ha kwuru na ugwu na nsopurụ di n'ebe nwoke na nwaanyi nọ ga-abụ nhatanha.
- ch). A chọputara na ụmụnwaanyi sokwazi atuputa alo di oke mkpa n'ezinuulọ na n'obodo dika ndi otu Feminizim si kwuo.
- d). A chọputara na agụmagu ejije a hoooro na-akuzi otu ihe, nke bụ na onye ọbụla mere ihe ojoo ga-anatariri ugwo oru ya dika a hutara na njedebe agumagu ejije niile a hoooro.

Nchikota

E ziputara otutu ihe gbasara agumagu site n'ikowa otutu ihe ndi odee na ndi okammuta digasi icheiche kowarala gbasara agumagu. A kowara ma deputachaa otutu ihe odee digasi icheiche kwuru maka ejije na nsirihuta ụmụnwaanyi n'ala Igbo. A chọputara na nsirihuta ụmụnwaanyi n'oge ugbo a agbanweela, niihina atụtụ feminizim nke nwanchocha ji mee nchocha bụ otu tinyere anya n'ihe gbasara ihu na ụmụnwoke na ụmụnwaanyi ha nhatanha. Ha kwuru na ugwu na nsopurụ nke nwoke na nke nwaanyi ga-abụ otu. E lebakwara anya na nsirihuta ụmụnwaanyi, onodu, odidi/udididi, ahumahu na ihe ndi ha na-agabiga n'ohaobodo site n'agumagu ejije a hoooro. Nke a bụ iji chọputa ka ndi Igbo si ahuta ụmụnwaanyi ha.

Alo Nwanchocha

- a). Nwanchocha na-atụ alo na-asi ka ọhaneaize bụ ndi Igbo kwusi nleda anya a na-eleda umunwaanyi ma matakwa na nwoke na nwaanyi bụ otu ihe n'anya Eke Kere Uwa.
- b). Ka omenaala tohapu umunwaanyi kpamkpam n'agbụ e kere ha n'udi onodu di ala n'agbanyeghi oke oru ha na-arụ n'ezinụlọ.
- ch). Nwanchocha jikwazi ohere a na-agwa ndi mmadu, tumadi ndi Igbo ka ha mara na umunwaanyi siri ike ma burukwa ndi na-agba oke mbọ ihu n'ezinụlọ ha na-aga nke oma.

5.4. Mmehi

Ndi odee agumagu gbara mbọ ziputa ma gbaa n'anwu nsirihuta umunwaanyi n'ala Igbo na agwa ojoo umunwoke na-akpaso umunwaanyi. Ha ziputara n'uju oke nleda anya a na-eleda ha, oke ndidi umunwaanyi na-enwe n'agbanyeghi ihe mgbu ha na-agabiga. A na-atu anya na onye obula na-enwe mmasi ide agumagu ejije n'odiniihu ga-enomi oru ndi odee agumagu ejije nwanchocha hoooro e ji mee nchocha. Nwanchocha wee na-enyekwa ohere ka ndi nnyocha agumagu ejije na-anu oku n'obi okachasi ndi nsirihuta onodu umunwaanyi n'Ala Igbo na-emetuta n'ahu mere nchocha a na-aga n'ihu.

Edensibija

- Amadi, E. (1966). *The Concubine*. Heinemann Educational Publishers.
- Amadi, E. (1969). *The Great Ponds*. Heinemann Educational Publishers.
- Azoma, N. E. (1977). *Mmalite Agumgu Edemede Igbo*. Spring Field Publishers.
- Barker, T., Bird, M. (1959). *Urbanization and The Position of Women*. Sociological Review1(7), (1). Macmillan.
- Beckerman (1970). *Dynamics of Drama: Theory and Method of Analysis*. Aired A Knoff.
- Dobie, A. B. (2012). *Theory into Practice; An Introduction to Literary Criticism*. Wardsworth.
- Egudu, R. (1981). *The Study of Poetry*. Oxford University Press.
- Ekwealor, C.C. (2011). *Agumgagu Edereede Igbo n'Ozuzuoke*. Paschal Communication.
- Ezeiru, M. M. (2021). *Onodu Ajadu: Uzọ Umunwaanyi Si Eziputa Esimike n'Agumagu Ndi A Hoooro*. (B.A. Project, Linguistics/Igbo Department Chukwuemeka Odumegwu Ojukwu University).
- Ifeka, O. R. (2004). *Womanhood in Igbo Culture: A Case Study of the Works of Onyeka Onwụ G.O. and Mmadu Ekwē J. C.* (M.A Thesis, Nnamdi Azikiwe University).
- Ifeka, O. R. (2015). *Ntala Osusu Igbo*. Perfect Image Publishers.

- Ifeka, O. R. (2021). *Ọnọdu Ụmụnwaanyi n'Omenaala Igbo: Itule Akwụkwọ Onyekaonwu G. O. Na Maduekwe J. C.* Retrieved From <https://www.researchgate.net>
- Ikedimma, E. E. (2008). *Ụmi Agụmagụ Ọdinaala na Nke Ederede*. Uchac Productions.
- Mailu, D. (1974). *After 30*. Comb Books.
- Michele, G. (2019). *The Global Role of Women-Caretakers, Conscience, Farmers, Educators and Entrepreneurs*. Retrieved From <https://goo.gl/4RTW2Q>
- Ngara, E. (1989). The Portrayal of Women in African Literature. Message Posted to *Kunapipi Journal* 11(3). https://ro.uow.edu.au/kunapipi/vol_11/1553/10
- Nsolibe, O. T. (2016). *Perception of Female and Their Participation in Communalism in Selected Igbo Plays*. (Ph.D Thesis, Department of Linguistics, Igbo & Other Nigerian Languages, University of Nigeria Nsukka).
- Nwadike, I. U. (1981). *Ntọala Na Nnyocha Agụmagụ Igbo*. De Gratias Publishers.
- Nwadike, I.U. (1992). *Ntọala Agumagu*. Ifunanya.
- Ọgbalu, F. C., Emenanjo, E. N. (2015). *Igbo Language and Culture*. OPU.
- Okafor, J. N. (2014). *Itule Nwata Rie Awọ Dika Enyo Eji Ahụ Omenaala Igbo*. (B.A. Project, Department of Linguistics, Igbo & Other Nigeria Languages, University of Nigeria Nsukka).
- Okonjo, K. (1995). *The Role of Women in The Development of Culture in Nigeria in Ruby Rohrich Leavitt (ed). Women Cross Culturally Change and Challenge*. The Hague:Moriton Publishers.
- Okpaku, J. (1970). *New African Literature of The Arts*. (Vol.1). Thomas & Crowell Company.
- Olisa, M. (1980). *Women in Igbo Culture*. A Paper Presented at The Workshop on The Foundation of Igbo Civilization at The Institute of African Studies, UNN.
- Onyekaonwu, G.O. (1980). *Nwata Rie Awo*. UPL. Pearson Education Inc.